

انتظار می‌رود که ...

تعریف و کارکرد سنجش و انواع آن در کلاس

دکتر ایرج خوش خلق

عضو هیئت علمی پژوهشگاه مطالعات ا.پ

فرایند یا نحوه یادگیری و بدفهمی‌های دانش‌آموز، ارائه بازخورد برای اصلاح عملکرد در یادگیری، کاربردی کردن یادگیری در موقعیت‌های واقعی، رشد هویت فردی و اجتماعی یادگیرنده با اجرای خودسنجی‌های پیش‌بینی‌شده مبتنی بر بافت جامعه و کلاس، بررسی تحقق اهداف یادگیری برنامه در یک دوره زمانی معین، و تصمیم‌گیری درباره ارتقا به پایه‌های بالاتر است.

نخستین گام برای شروع اجرای هر سه نوع سنجش، نوشتن اهداف یادگیری است. اهداف یادگیری در یک طبقه‌بندی کلی به سه نوع هدف تقسیم می‌شود: ۱. رفتاری؛ ۲. مهارتی؛ ۳. عملکردی.

اهداف رفتاری یا مفهومی انتظاری است که معلم از دانش‌آموز دارد تا پس از آموزش یک یا چند مفهوم، آن را به صورت افعال قابل مشاهده نشان دهد.

هدف مهارتی انتظاری است که معلم از دانش‌آموز دارد تا پس از آموزش یک یا چند مهارت (سلسله‌حرکات منظم هدفمند) از آن برای دستکاری اشیاء یا در موقعیت‌ها استفاده کند.

هدف عملکردی انتظاری است که معلم از دانش‌آموز دارد تا پس از آموزش چند هدف رفتاری و مهارتی، از آن‌ها در موقعیت‌های واقعی مسئله‌زا استفاده کند.

برای سنجش اهداف رفتاری می‌توان از آزمون‌های مداد کاغذی، برای سنجش اهداف مهارتی از سنجش مشاهده‌ای بسته (فرم مشاهده) و باز، و برای سنجش اهداف عملکردی از سنجش عملکردی بسته (آزمون) و باز (پروژه) استفاده کرد.

با توجه به اینکه در همه برنامه‌های درسی و در هر واحد درسی حتماً مفاهیم حضور دارند، پس برای هر واحد درسی ساخت و اجرای آزمون مداد کاغذی الزامی است. در برخی از برنامه‌های درسی مثل علوم، مهارت وجود دارد. لذا برای هر واحد درسی آن فرم مشاهده لازم است. اما در برنامه‌های دیگر مثل تاریخ و ... اگر مهارتی بود، از فرم مشاهده استفاده می‌شود. لذا استفاده از فرم مشاهده و به‌طور کلی سنجش مشاهده‌ای برای هر برنامه و واحد درسی آن لازم نیست. بعد از آموزش مفاهیم و مهارت‌های دو تا چهار واحد درسی، لازم است از سنجش عملکرد استفاده شود. لذا ساخت و اجرای سنجش عملکرد برای هر واحد درسی الزامی نیست.

سنجش فرایندی است که درون ارزشیابی، خواه در برنامه‌ها و پروژه‌های کلان و خواه یادگیری کلاسی، جای دارد. اما در محافل تخصصی امروزی ترجیح داده می‌شود وقتی از داوری درباره یادگیری دانش‌آموز صحبت می‌شود، از اصطلاح «سنجش» و وقتی از داوری درباره برنامه‌ها و پروژه‌های کلان آموزشی صحبت می‌شود، از اصطلاح «ارزشیابی» استفاده شود. در سنجش از انواع روش‌های جمع‌آوری کمی و کیفی داده‌ها استفاده می‌شود. در سنجش کمی، در صورت ضرورت، ممکن است خلاصه یادگیری دانش‌آموزان به صورت عدد گزارش شود که از طریق اصول اندازه‌گیری یادگیری به عدد تبدیل می‌شود. همچنین، از عدد در اعتباربخشی شاخص‌های ابزارها نیز استفاده می‌شود. در سنجش کیفی، برداشت‌ها، قضاوت‌ها و اصلاحات از درون یادگیرنده، نسبت به یادگیری‌های خود، بررسی می‌شود. سنجش در کلاس درس فرایند جمع‌آوری نظام‌دار داده درباره وضعیت موجود یادگیری دانش‌آموز و مقایسه آن با وضعیت مورد انتظار، تحلیل و تفسیر داده‌ها به منظور قضاوت درباره ارزش یادگیری، ارائه بازخوردهای تحصیلی و اصلاح عملکرد در جریان یادگیری است.

سنجش در کلاس درس به سه نوع تقسیم می‌شود:

۱. تشخیصی؛ ۲. تکوینی؛ ۳. تراکمی.

سنجش تشخیصی به‌صورت سنجش آغازین (ارزشیابی سطح آمادگی دانش‌آموزان برای یادگیری مفاهیم جدید) و سنجش تشخیص اختلالات یادگیری ویژه (سبب و علت‌شناسی زیر بنایی اختلالات یادگیری) اجرا می‌شود.

سنجش تکوینی به‌صورت سنجش برای یادگیری (سنجش لحظه به لحظه یادگیری با مشارکت دانش‌آموز و معلم) و خودسنجی (سنجش لحظه به لحظه یادگیری توسط خود دانش‌آموز) اجرا می‌شود.

سنجش تراکمی به‌صورت سنجش از یادگیری (سنجش تحقق اهداف یادگیری و خلاصه یادگیری در یک دوره زمانی مشخص با مشارکت دانش‌آموز و معلم) و سنجش برون‌داد (تهیه گزارش جامع از متوسط یادگیری برای بررسی اثربخشی برنامه اجرایی توسط خود معلم) اجرا می‌شود.

مهم‌ترین کارکرد سنجش در کلاس به ترتیب شامل شناسایی